

stilling af Skånelandenes enkeltblads-tryk, Bringéus skriver. Lægger man den ved siden af V.E. Clausens bog om de danske enkeltbladstryk fra 1985, får man et spændende billede af Øresundsregionens produktion af folkelig grafik. Det viser sig, hvor nære forbindelserne på dette område var mellem København og Lund. Det skyldes især det Berlinske bogtrykkerdynasti, der i tre generationer trykte kistebreve i Lund og stadig bevarede forbindelsen til trykkeriet i København. Det forklarer en række forekomster af blade med reference til dansk politik og danske begivenheder – og i det hele taget et betydeligt sammenfald mellem motiver i danske og svenske blade. Man købte simpelt hen stokkene af hinanden.

Alt dette kommer frem ved den majsommelige inventering og katalogisering af de bevarede blade. Bringéus har dog mere i kisten end det. Hans indledende afsnit om teknik, motiver, forlæg, udbredelse og brug er solide og oplysende. Han skriver som den person, der længst har beskæftiget sig intensivt med emnet, til stadighed forskningshistorien ind i sin fremstilling, klarlægger kistebladernes langsomme vej til anerkendelse som en historisk og folkloristisk kilde. Et sted ude i horisonten står så kunsthistorien. Det er godt den blot står der. Mange af forlæggene er langt ude egentlige *kunstværker*, der så transformeres til *billeder* i kistebladene. Kistebladene er nemlig ikke kunst, skønt de kan have fjern reference til kunsten. Netop med dette materiale bliver det klart, at ikonografi ikke nødvendigvis er en kunsthistorisk disciplin.

En anden vigtig del af undersøgelsen er kistebrevens funktion, hvor det spørgsmål dog ikke stilles og besvares, hvad deres funktion er i forhold til udmalede billeder og billedbrug i kirken, og hvad deres funktion i forhold til trykt andagtslitteratur kan have været. Der

må nemlig være paralleller til det faktum at kirkekunsten helt ændrer karakter i 1700-tallet, og at en del af de funktioner, billedet i det offentlige rum hidtil har haft, forskydes til et privat læser- og betragterum. Det kan man så selv filosofere over.

Det ændrer dog ikke ved, at det er en fremragende bog, en håndbog i allerbedste forstand, i stil med Politikens hængangne serie »Jeg ser på...«, en bog, der er rar at have på hylden – og som man tit vil gribe ud efter.

Carsten Bach-Nielsen

Gerhard Schepelern: *Operaens historie i Danmark 1634-1975*. (Munksgaard/Rosinante, 1995). 366 s., 348 kr.

Ingen operagænger kan klare sig uden Gerhard Schepelerns *Operabogen*, der er udkommet i 11 udgaver siden 1946. Det er et leksikon for brugere med handlingsreferat, hovedtemaer og visse historiske oplysninger, f.eks. om førsteopførelser og samlede antal opførelser i Danmark.

Nu følger Schepelern op med en bog om operaens historie i Danmark, fordi en sådan ikke tidligere er skrevet. Man kan ikke helt frigøre sig for fornemmelsen af, at dette også er et leksikon, ordnet efter kronologi i stedet for alfabet, men helt retfærdig er betragtningen ikke, for ved siden af de mange opremninger er der vurderinger og konklusioner. Men Schepelern gør selv opmærksom på, at det er repertoiret og de udførende, der står i centrum, og det medfører en til tider noget kompakt fremstilling. Ikke mindst, da han også afstår fra at bevæge sig ind på administrative og økonomiske forhold for ikke at tale om intriger og kævlerier – eller modtagelsen af forestillingerne hos publikum.

Tilbage er »ren opera« og en bog, der får håndbogens karakter med et person-

register på 20-30 sider, et titelregister og fine scenebilleder som illustrationer. Det er klart, at der i dette værk er adskilligt mere om opera end i Niels Schiørrings tre binds musikhistorie fra 1970'erne, selv om også dette værk er detaljerigt. Hovedvægten er lagt på en skildring af forholdene på Kongens Nytorv, men den følges op af afsnit om Den jyske Opera og anden provinsopera, fjernsynsopførelser, udenlandske gæstespil og om danske sangere i udlandet. Lidt tynd er skildringen af operaen i provinsen 1800-

1947. Schepelern har den fordel, at hvad der er foregået på området siden 1930, har han stort set selv oplevet. Han standser sin fremstilling i 1975, fordi det kan være svært at »fælde dom« så tæt på nutiden. Det afholder ham dog ikke fra et par vrisne bemærkninger i nogle afsluttende aktuelle betragtninger.

Den, der skal i operaen, kan få et godt perspektiv på den aktuelle opførelse ved at supplere Operabogens oplysninger med opslag i nærværende værk.

Ib Gejl

SLESVIG OG HOLSTEN

Peter Kr. Iversen: *Tre gottorpske jordebøger 1607-13*. 1-2. (Skrifter udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 73). (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1995). 637 s., 240 kr.

Det er formentlig Gottorphertugen Johan Adolfs forsøg på at bringe hertugdømmets anstrengte økonomi på fode, der er baggrunden for udarbejdelsen af de tre jordebøger, der her udgives af forhenværende landsarkivar Peter Kr. Iversen. Det gælder oplagt de to ældste jordebøger over henholdsvis Løgumkloster amt 1607 og Aabenraa amt 1609, der ifølge udgiveren må ses som led i forberedelsen af det lån på 100.000 rdl., som svigermoderen, den danske dronning Sophie, i 1609 ydede hertug Johan Adolf mod pant i de to amter, ligesom han også mener, at den lidt senere jordebog over Tønder amt fra 1613 tænkeligt kan sættes i forbindelse med forhandlingen mellem de to parter.

Udgaven består af to bind, af hvilke det store bind 1 (s. 1-479) rummer de tre jordebogstekster, mens bd. 2 (s. 480-637) indeholder ordforklaringer og no-

ter samt dels stedregister, dels et særdeles udførligt personregister. I en kort indledning redegøres der foruden for deres tilblivelse også for overleveringen af de tre jordebøger, deres hovedindhold og anvendelsesmuligheder samt udgivelsesprincipper.

Som udgiveren gør opmærksom på, forstås ved begrebet jordebog i kongeriget normalt en fortegnelse over godsejerens gårde m.v. med oplysning om fæster og landgilde for den enkelte gård, hvorimod de sønderjyske jordebøger oftest er mere omfattende og indeholder flere oplysninger om den enkelte brugsenhed end de kongerigske. Det gælder også de tre her udgivne jordebøger, hvis indhold er baseret på de oplysninger, som de enkelte brugere har afgivet under trussel om strenge straffe. Ud over oplysning om bruger (med angivelse af, om det er en selvejer- eller fæstegård), landgilde og hoveri/hoveriafløsning anføres også gårdenes udsæd og høbjergning.

Disse oplysninger er fælles for de tre jordebøger, hvilket imidlertid ikke betyder, at de er udarbejdet efter et ensartet skema – tværtimod indeholder jorde-